

Олександр ДУБОВОЙ,

orcid.org/0000-0003-1536-8652

старший викладач кафедри загальнохімічних дисциплін
Інституту хімічних технологійСхідноукраїнського національного університету імені В. І. Даля
(Рубіжне, Україна) davstrongman@gmail.com**Вячеслав БАБИЧ,**

orcid.org/0000-0002-1439-7040

доктор педагогічних наук, доцент кафедри олімпійського та професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(Старобільськ, Україна) vjacheslav_yib@ukr.net

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ

Стаття присвячена питанням формування соціального здоров'я студентів спеціальної медичної групи. Мета статті полягає у визначенні реального стану сформованості соціального здоров'я студентів-юнаків і студентів-дівчат, віднесених до спеціальної медичної групи. В експериментальній роботі взяли участь студенти спеціальної медичної групи II курсу ($n = 320$: дівчата – $n = 167$, юнаки – $n = 153$). Вік учасників дослідження – 18–19 років. Розроблено й апробовано авторську методику визначення рівнів сформованості соціального здоров'я студентів спеціальної медичної групи. З'ясовано, що більш ніж у третини студентів СМГ (35,2% юнаків і 38% дівчат) наявний низький і нижче середнього рівні сформованості соціального здоров'я. Наводиться авторське визначення поняття «соціальне здоров'я студентів спеціальної медичної групи», критерії та показники соціального здоров'я студентів СМГ.

Ключові слова: соціальне здоров'я, студенти, спеціальна медична група, фізичне виховання, методика діагностики.

Oleksandr DUBOVOY,

orcid.org/0000-0003-1536-8652

Senior Lecturer of the Department of General Critical Sciences,
Institute of Chemical Technologies,East-Ukrainian National University named after VI Dal
(Rubizhne, Ukraine) davstrongman@gmail.com**Vjacheslav BABICH,**

orcid.org/0000-0002-1439-7040

Doctor of Pedagogical sciences, Associate Professor
of the Department of olympic and professional sports,DZ "Lugansk National University named after Taras Shevchenko"
(Starobelsk, Ukraine) vjacheslav_yib@ukr.net

METHOD OF DETERMINING THE STATE OF FORMATION OF SOCIAL HEALTH OF STUDENTS OF A SPECIAL MEDICAL GROUP

Objective: to establish and implement a comparative analysis of the levels of social health formation of male and female students; to identify the main areas of improvement of the physical education syllabus for the SMG students (taking into account the psychological peculiarities of girls and boys). *Material:* the 2nd year students of the special medical group ($n = 320$: girls – $n = 167$, boys – $n = 153$) took part in the experimental work. The age of the survey participants ranged from 18 up to 19. The data of the ascertaining experiment were collected with the help of a set of such research methods: a closed-ended questionnaire about the need for achievements (by Yu. Orlov), a questionnaire on "value orientations" (M. Rokeach), a questionnaire on assertiveness (by Rathus); a questionnaire on neuro-psychic tension (by T. Nemchin). *Results:* the author's methodology for determining the levels of social health of students of a special medical group has been developed and tested. It has been discovered that the level of social health of more than one third of the SMG students (35,2% of boys and 38% of girls) is low and below average. It has also turned out that the difference (according to the levels of social health formation) between boys and girls (to the advantage of boys) is not significant. The author has defined the concept of "social health of students of a special medical group", criteria and indicators of social health of the SMG students. *Conclusions:* the developed methods of diagnostics of social health of the SMG students allows: to monitor changes in the state of social health of the SMG students (boys and girls) in dynamics; to improve theoretical, methodological and practical components of the process of physical education in the given context (taking into account psychological peculiarities of girls and boys); to develop and realign an individual health-improving program of a student. The results of the study also testify that there is a need to modify the process of organizing physical education for the SMG students. This will involve the use of innovative technologies aimed at increasing social health of the SMG students in the process of practical training in physical education.

Key words: social health, students, special medical group, physical education, diagnostic methods.

Постановка проблеми. Сучасний темп життя, соціально-економічні перетворення, прагнення України стати європейською державою вимагають від сучасної молодої людини високої соціальної мобільності. Виникає нагальна потреба швидко адаптуватися до нових умов життя, спрямованість особистості до максимальної самореалізації в суспільному житті тощо. Особливо складно в таких умовах повноцінно реалізуватися молоді, у якій наявні хронічні захворювання однієї чи декількох систем одночасно (Бабич та ін., 2017). Ідеться про досить вразливу категорію суспільства – студентів, за станом соматичного здоров'я віднесених до спеціальної медичної групи (далі – СМГ). Сучасні дослідження свідчать про погіршення здоров'я студентської молоді ще до вступу до університету (Fotyniuk, 2017). Аналіз наукових джерел дозволяє констатувати обмеженість наукових робіт у контексті формування соціального здоров'я студентів спеціальної медичної групи. У зв'язку із цим у нашому дослідженні ми спиралися на наукові напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених за трьома основними напрямками.

Аналіз досліджень. У межах дослідження були проаналізовані наукові праці, присвячені таким питанням: моніторингу функціонального стану силових здібностей студентів СМГ (Koryahin, Blavt, 2016); визначенню надійності функціонування й резервів системи управління рухами різної координаційної структури в студенток спеціальної медичної групи в процесі фізичного виховання (Pryimakov et al., 2017); пошуку сучасних технологій фізичного виховання студентів з обмеженими можливостями здоров'я в умовах інклюзивної освіти (Adukhayev, 2016); розроблення оздоровчо-прикладної технології фізичного розвитку студенток спеціальної медичної групи (Bartnovskaya et al., 2017a); питанням індивідуальної оздоровчо-прикладної діяльності студенток спеціальної медичної групи (Bartnovskaya et al., 2017b); проблемам інтегрального підходу до фізкультурно-оздоровчої діяльності студенток спеціальних медичних груп (Zaharova, Lyulina, 2014); дослідженню проблеми зміцнення психофізичного стану й психосоціального здоров'я студенток спеціальних медичних груп за допомогою вправ фітнес-йоги (Skurikhina et al., 2016).

Мета статті – визначення реального стану сформованості соціального здоров'я студентів-юнаків і студентів-дівчат, віднесених до спеціальної медичної групи.

У рамках експериментальної роботи брали участь студенти спеціальної медичної групи загальною кількістю 320 респондентів (167 дівчат

і 153 юнаки) II курсу навчання у вищих навчальних закладах віком 18–19 років. Визначення стану сформованості соціального здоров'я студентів спеціальної медичної групи (ураховуючи багатогранність цього феномена) потребувало розроблення методики діагностики соціального здоров'я студентів СМГ. У сукупності це наявність комплексу методів дослідження, визначення критеріїв і показників соціального здоров'я студентів СМГ. Із сукупності наявних методів дослідження було обрано опитувальник потреби в досягненнях (за Ю. Орловим) (Розов, 2005), опитувальник «ціннісні орієнтації» (М. Рокіча) (Большая энциклопедия психологических тестов, 2007) для визначення рівня сформованості соціального здоров'я студентів СМГ за мотиваційним критерієм; опитувальник упевненості в собі (за Рейзас) (Розов, 2005) та опитувальник нервово-психічної напруги (за Т. Немчін) (Розов, 2005) для визначення рівня сформованості соціального здоров'я студентів СМГ за емоційно-вольовим критерієм.

Виклад основного матеріалу. Для здійснення констатувального експерименту нами було визначено критерії та показники щодо сформованості соціального здоров'я студентів СМГ. *Перший критерій – мотиваційний* (визначається за показниками «прагнення студентів до максимальної самореалізації в суспільному житті» і «ціннісне відношення до власного соматичного здоров'я»). *Другий критерій – емоційно-вольовий* (визначається за показниками «упевненість у собі», «нервово-психічна напруга»). Для визначення стану сформованості соціального здоров'я студентів СМГ було розроблено відповідну методику, яка складається із сукупності опитувальників (зазначених у розділі «Організація дослідження»).

Визначення стану сформованості соціального здоров'я студентів СМГ за першим показником мотиваційного критерію здійснювалося за допомогою опитувальника потреби в досягненнях за Ю. Орловим. Під час оброблення результатів опитування було встановлено, що у відносно незначній кількості студентів СМГ (18,7% юнаків і 17,6% дівчат) відмічалася наполегливість у досягненні цілей (відповідає високому рівню потреби студентів у життєвих досягненнях). Значно більша кількість респондентів мали вище середнього (21,3% юнаків і 18,4% дівчат) і середній (27,2% юнаків і 26,7% дівчат) рівні потреби в досягненнях. Значна кількість студентів (як юнаків (19,5%), так і дівчат (21,1%)) мали рівень потреби в досягненнях нижче за середній (за Ю. Орловим), а 13,3% юнаків і 16,2% дівчат узагалі не відчували такої потреби (низький рівень).

Наявність певних розбіжностей (на користь студентів-юнаків) зумовлена тим, що юнаки відчувають більшу відповідальність за матеріальне забезпечення майбутньої родини, а також потребу в подальшій самореалізації, що притаманно менталітету українців.

Для більш повного аналізу стану сформованості соціального здоров'я студентів СМГ (за мотиваційним критерієм), на наш погляд, доцільно було б установити рівень відповідальності студентів за стан власного соматичного здоров'я, оскільки недостатність (або заниження) такої відповідальності не сприяє повній самореалізації студентів у теперішньому та майбутньому. Визначення стану сформованості соціального здоров'я студентів СМГ за другим показником мотиваційного критерію «ціннісне відношення до власного соматичного здоров'я» відбувалося шляхом використання методики «Ціннісні орієнтації» (за М. Рокіч). У ході констатувального експерименту було встановлено таке: 15,8% юнаків і 16,3% дівчат розмістили цінність «здоров'я» на першому місці (високий рівень сформованості мотиваційного критерію за цим показником); 12,7% юнаків і 14,2% дівчат присвоїли здоров'ю другий ранговий номер (вище середнього); 24,2% юнаків і більше двадцяти семи відсотків дівчат (27,5%) розташували цю цінність на третьому місці (середній рівень); значна частина студентів обох статей (30,6% юнаків і 26,4% дівчат) визначили здоров'я у структурі життєвих цінностей на четвертому чи п'ятому місці (нижче середнього); 16,7% юнаків і 15,6% дівчат розташували здоров'я нижче п'ятого місця (низький рівень мотивації до відновлення та зміцнення власного соматичного здоров'я засобами фізичного виховання).

Під час аналізу отриманих результатів було встановлено, що переважна більшість студентів СМГ (76,4% юнаків, 82,1% дівчат), які в списку цінностей на перше місце поставили здоров'я, мали хронічні захворювання двох і навіть трьох систем одночасно. Це дозволяє констатувати, що лише за відчутних проблем соматичного здоров'я більшість студентів СМГ високо оцінюють цінність здоров'я.

Також відзначимо, що кількість студентів, у яких було встановлено високий рівень прагнення до самореалізації, є близькою до кількості студентів, які високо оцінили здоров'я у структурі життєвих цінностей (із різницею 2,9% у юнаків і 1,3% – у дівчат). Такий збіг свідчить про те, що кількість студентів, які високо оцінюють власне соматичне здоров'я, корелюється з кількістю студентів, які прагнуть до максимальної самореалізації в сус-

пільному житті. Це, на наш погляд, підтверджує об'єктивність обраних показників мотиваційного критерію. Можемо також відстежити подібні розбіжності за всіма рівнями одночасно (високим, вище середнього, середнім, нижче середнього та низьким). Різниця (за рівнями) між юнаками та дівчатами за мотиваційним критерієм коливається від 0,5 до 3,4% максимально, що також можемо констатувати як незначну.

Визначення стану сформованості соціального здоров'я студентів (за першим показником емоційно-вольового критерію) відбувалося за допомогою опитувальника упевненості в собі (за Рейзас). У ході аналізу опитувальників було встановлено, що 18,7% юнаків і 19,5% дівчат узагалі не відчувають упевненості в собі і власних можливостях (низький рівень). У 11,76% юнаків і 15,7% дівчат упевненість – нижче середнього рівня. 25,4% юнаків і 29,6% дівчат у цілому відчувають упевненість у власних можливостях (середній рівень), 21,1% юнаків і 16,4% дівчат мають вище середнього рівня за цим показником. Лише у 23,2% юнаків і 18,8% дівчат відзначався високий рівень упевненості в собі.

Із вищезазначеного випливає, що в цілому рівень упевненості в студентів-юнаків вище, ніж у дівчат (на 4,3% – високий рівень, на 4,7 – вище середнього рівня). Це корелюється з отриманими результатами за першим показником мотиваційного критерію (прагнення студентів до максимальної самореалізації в суспільному житті), хоча відмінності між дівчатами та юнаками за цим показником (на користь юнаків) дещо нижчі від зазначених вище й коливаються на такому рівні: 1,1% – високий рівень; 2,9% – вище середнього.

Задля визначення рівня нервово-психічної напруги студентів СМГ ми використовували опитувальник нервово-психічної напруги (за Т. Немчін). За допомогою опитувальника було встановлено, що досить значна кількість студентів СМГ (18,1% юнаків і 20,7% дівчат) відчувають надмірну нервово-психічну напругу (низький рівень). Більше одинадцяти відсотків юнаків (11,5%) і 16,5% дівчат відчувають екстенсивну нервово-психічну напругу (нижче середнього рівня). Натомість більшість студентів (27,1% юнаків і 30,1% дівчат) відчувають помірну нервово-психічну напругу (середній рівень). У 15,6% юнаків і 15,2% дівчат відмічається інтенсивна нервово-психічна напруга (нижче середнього рівня). У порівняно незначній кількості студентів (27,8% юнаків і 17,5% дівчат) наявна слабка чи детенізована нервово-психічна напруга (високий рівень сформованості емоційно-вольового

компонента за показником тривожності). Таким чином, кількість студентів СМГ, у яких встановлено надмірну чи екстенсивну нервово-психічну напругу, певним чином співвідноситься з отриманими результатами щодо першого показника емоційно-вольового критерію (упевненість студентів у власних можливостях) із різницею від 0,2% до 4,6% – у юнаків і від 0,5% до 0,8% – у дівчат. Отже, можна констатувати, що взаємозалежність рівня нервово-психічної напруженості та впевненості у власних можливостях (у собі) є більш помітною в дівчат, ніж у юнаків.

Зіставлення (у ході аналізу результатів констатувального експерименту) отриманих даних (узгаляння за всіма показниками мотиваційного й емоційно-вольового критеріїв) дозволило констатувати таке: *по-перше*, більш ніж у третини студентів СМГ (35,2% юнаків і 38% дівчат) наявний низький і нижче середнього рівні сформованості соціального здоров'я. Це свідчить про переважно недостатній рівень сформованості соціального здоров'я студентів СМГ. *По-друге*, між студентами-юнаками та студентками наявні певні розбіжності.

За іншими рівнями (вище середнього, середній, нижче середнього, низький) такі розбіжності становили від 0,5% до 3,5%. Позитивна перевага дівчат над юнаками (на 3,5%) мала місце лише стосовно наявності середнього рівня сформованості соціального здоров'я.

Висновки. 1. Розроблена методика діагностики соціального здоров'я студентів СМГ дозволяє від-

стежувати зміни у стані соціального здоров'я в динаміці; розробляти та корегувати індивідуальну оздоровчу програму студента(ки) (з урахуванням її зміни протягом навчального року та всього періоду навчання у виші); удосконалювати теоретичну, методичну та практичну складові частини процесу фізичного виховання в зазначеному контексті (з урахуванням психологічних особливостей дівчат і юнаків).

2. Встановлено, що основною причиною переважно низького рівня сформованості соціального здоров'я значної частини студентів СМГ (35,2% юнаків і 38% дівчат) є недостатність зорієнтованості теоретичної, методичної та практичної підготовки з фізичного виховання в цьому напрямі.

3. Результати дослідження свідчать про необхідність унесення корективів (змін) до навчальної програми з фізичного виховання (для студентів СМГ) зі спрямованістю на підвищення в них рівня потреби в досягненнях; ціннісного ставлення до власного здоров'я; впевненості у власних можливостях; зниження рівня нервово-психічної напруги. Є наявна потреба в корекції процесу організації фізичного виховання студентів СМГ, що передбачатиме застосування інноваційних технологій, спрямованих на підвищення рівня соціального здоров'я студентів СМГ.

4. Результати дослідження засвідчують, що запропонована методика діагностики стану сформованості соціального здоров'я студентів СМГ сприятиме оптимізації процесу формування соціального здоров'я студентів СМГ у виші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич В., Полулященко Ю., Дубовий О., Павлюк О. Проблема формування соціального здоров'я студентів спеціальної медичної групи в ракурсі реформування системи освіти. Молодь і ринок: щомісяч. наук.-пед. журн. Дрогобич: Дрогобиц. держ. пед. ун-т імені Івана Франка, 2017. № 11(154), листопад. С. 56–67.
2. Fotynyuk V. Determination of first year students' physical condition and physical fitness level. *Physical Education of Students*. 2017. № 3(21). P. 116–120.
3. Koryahin V., Blavt O. Echnological provisioning of test control of special health group students' power abilities. *Physical education of students*. 2016. № 1(20). P. 43–48.
4. Pryimakov A., Eider E., Nosko M., Iermakov S. Reliability of functioning and reserves of system, controlling movements with different coordination structure of special health group girl students in physical education process. *Physical education of students*. 2017. № 2(21). P. 84–89.
5. Adyrkhaev S. Modern technology of physical education of disabled students in conditions of inclusive education. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2016. № 1(20). P. 4–12.
6. Bartnovskay L., Kudryavtsev M., Kravchenko V., Iermakov S., Osipov A., Kramida I. Health related applied technology of special health group girl students' physical training. *Physical education of students*. 2017. 1(21):4-9.
7. Bartnovskay L., Kudryavtsev M., Kravchenko V., Osipov A., Baranovskaya L., Ignatova V. Individual health related applied activity in special health group girl-students' way of life in the process of their studying. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2017. № 5(21). P. 207–213.
8. Zaharova L., Lyulina N. Basis of integrated approach to sports and recreational activities of students of special medical groups. *Physical education of students*. 2014. № 1(18). P. 17–21.
9. Skurikhina N., Kudryavtsev M., Kuzmin V., Iermakov S. Fitness yoga as modern technology of special health groups' girl students' psycho-physical condition and psycho-social health strengthening. *Physical education of students*. 2016. № 2(20). P. 24–31.
10. Большая энциклопедия психологических тестов. Москва: Эксмо; 2007. 416 с.

11. Розов В.І. Адаптивні антистресові психотехнології: навч. посіб. Київ: Кондор. 2005. С. 278.
12. Паніотто В., Максименко В., Харченко Н. Статистичний аналіз соціологічних даних. К.: Вид. дім «КМ Академія». 2004. 270. с.

REFERENCES

1. Babich V., Polulyashchenko Yu., Duboviy O., Pavlyuk O. Problema formuvannya sotsial'nogo zdorov'ya studentiv spetsial'noyi medichnoyi grupi v rakursi reformuvannya sistemi osviti. [The problem of formation of social health of students of a special medical group in terms of reforming the education system]. Molod' i rynok: shehomisyachchya. nauk.-ped. Zhurn. Drohobych: Drohobychs. derzh. ped. Un-t imeni Ivana Franka, 2017. № 11 (154) listopad. S. 56–67 [in Ukrainian]
2. Fotynuk V. Determination of first year students' physical condition and physical fitness level. Physical Education of Students. 2017. № 3(21). P. 116–120.
3. Koryahin V., Blavt O. Echnological provisioning of test control of special health group students' power abilities. Physical education of students. 2016. № 1(20). P. 43–48.
4. Pryimakov A., Eider E., Nosko M., Iermakov S. Reliability of functioning and reserves of system, controlling movements with different coordination structure of special health group girl students in physical education process. Physical education of students. 2017. № 2(21). P. 84–89.
5. Adyrkhaev S. Modern technology of physical education of disabled students in conditions of inclusive education. Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports. 2016. № 1(20). P. 4–12.
6. Bartnovskay L., Kudryavtsev M., Kravchenko V., Iermakov S., Osipov A., Kramida I. Health related applied technology of special health group girl students' physical training. Physical education of students. 2017. 1(21):4-9.
7. Bartnovskay L., Kudryavtsev M., Kravchenko V., Osipov A., Baranovskaya L., Ignatova V. Individual health related applied activity in special health group girl-students' way of life in the process of their studying. Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports. 2017. № 5(21). P. 207–213.
8. Zaharova L., Lyulina N. Basis of integrated approach to sports and recreational activities of students of special medical groups. Physical education of students. 2014. № 1(18). P. 17–21.
9. Skurikhina N., Kudryavtsev M., Kuzmin V., Iermakov S. Fitness yoga as modern technology of special health groups' girl students' psycho-physical condition and psycho-social health strengthening. Physical education of students. 2016. № 2(20). P. 24–31.
10. Bol'shaya entsiklopediya psikhologicheskikh testov [Great Encyclopedia of psychological tests]. Moskva: Eksmo; 2007. 416 s.
11. Rozov V. Adaptivni antistresovi psihotehnologiyi [Adaptive anti-stress psychotechnologies]: navch. posib. Kyiv: Kondor. 2005. S. 278.
12. Paniotto V., Maksimenko V., Kharchenko N. Statistichniy analiz sotsiologichnih danih [Statistical analysis of sociological data]. K.: Vid. dim. «КМ Академія». 2004. 270 s.

Статтю подано до редакції 12.05.2018 р.